

Ihesi

Testua eta argazkiak:

ASIER AGIRRESAROBÉ · MUSKILDA TELLABIDE

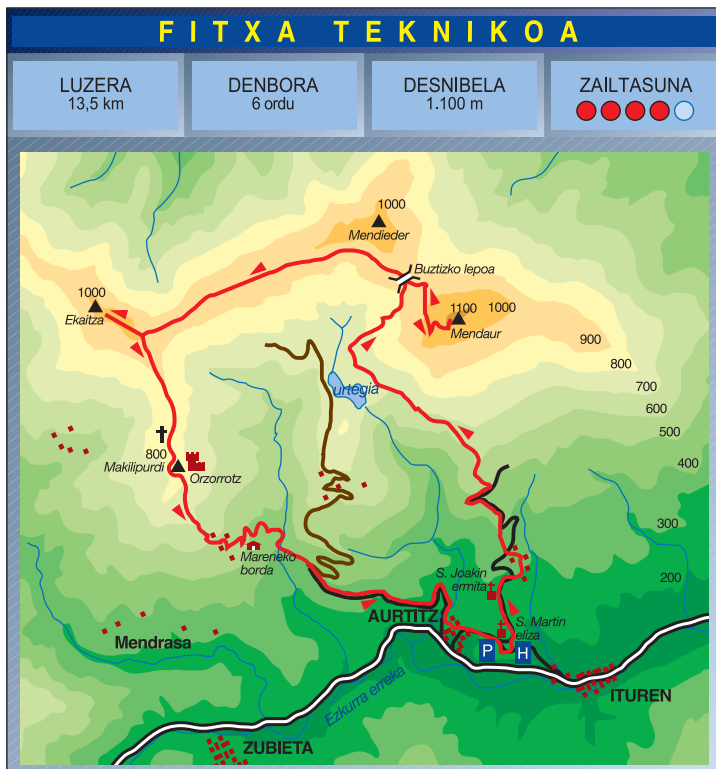
Euskal Herria ezagutzuz:
Ituren (Nafarroa)

Eraikin galduen bila Malerrekaren gainetik

Urumearen goi arroa, Bortziriak eta Malerrekaren arteko mendi-multzoaren gailur esanguratsu eta aldi berean ederrenetakoa da Mendaur. Iturendik abiatuta, gailurra menperatzen duen Trinitatearen ermita izango dugu lehen helburua. Jarraian, Makilipurdin edukiko dugu mugarría. Han, Orzorrotz gaztelua eraiki zuten duela zortzi bat gizaldi, eta bertaraino igoko gara gazteluaren harriek ea hor dirauten ikusteko.

Goiko argazkian, Borda urtegirako igoera. Azpian, Bustizko leporea bidean.

MENDAURRERA IGOTZEKO abiapunturik ohikoena Aurtitz auzoa izan arren, Ituren eta auzo horren erdibidean dagoen San Martin eliza hautatu dugu ibilbidearen abiatutzat. Hala, pinturaz markaturiko ibilbidea jarraitu beharrean, harripilak izango dituzue bidelagun, bordaz borda, Mendaurreko magalak babesten duen urtegiraino igotzerako orduan.

San Martin elizatik (230 m), eskuinetik edo ezkerretik, kanposantu atzeko bidera irten behar duzue, eta mazelan gora hainbat bihurgune eginez igotzen den pistari eutsi. Gorabidean, ermita traza handirik igartzen ez zaion San Joakin utziko duzue lehenik, ezkerrean, eta beste borda bat, aurrerago eskuinean. Lehen bihurgune itxian, nahi izanez gero, lasterbidea hartu dezakezue, eta pistarekin berriro bat egitean, bizkarrean gora zuzenean igotzen den bigarren bat. Garai bateko bide zaharraren arrastoei segika edo emeki-emeki, pista zabalean gora bidegurutze garrantzitsu batera iritsiko zarete (500 m).

Pista erabat utzi eta bide zaharrari heldu behar diozue hor, nahi-

taez. Baina adi ibili! Beherago gertzen den borda bateraino iristen den bidea ez hartu. Gorantz abiatzen denetik jo.

Bizkarrera zuzenduko da lehenik bidea, eta bizkarrean gora zuzenean igo, ondoren, gero eta aurrerago are eta nabarmenago. Urrunean, txiki-txiki oraindik, tontorreko ermita zuria bistan duzuela, ezkerretara egin behar duzue jarraian (620 m), eta mendia inguratuz urtegiraino eramango zaituzten sakanean barneratu. Bide zahar polit eta jatorra, amildegia ezkerrean duela doa gora, gehientsuenak aurri egoeran dauden bordatik bordara.

Urtegitik Trinitatera

Haitz konglomeratu puska bitxiak eta aurrerago pagadiak, urtegiaren ondora iritsi zaretela adieraziko dizuete (750 m). Hor behean ikusi ahalko duzue argindar zentrala hornitzen duen urtegia, sasoiaren arabera goraino beteta edo ia urik gabe. Pagoen gerizpean zehar aurrera jarraitu, erreka-zulo bat zeharkatu eta mendi-pista batera iritongo zarete. Behera egin hor,

borda luze eta bidegurutze bateraino (740 m). Mendaur eta Mendieder tontorrak lotzen dituen Buztizko leporea igotzen den bidea topatuko duzue, nabarmena eta garbia, oso erabilia baita. Horixe hartu, beraz. Laster utziko duzue urtegia behean, gaindituko dituzue azken pagoak, eta ikuspegia izugarri zabalduko zaizue belardi berdeen etorrerarekin bat. Orduan hartuko diozue ibilbideari zentzua, orduan ikusiko baitituzue, lehenbizikoz, Ekaitza eta Makilipurdi eta Mutlnako haitz berezia.

Lepo zabal eta belartsura iristen zaretenean, edo iristear zaudetela, borda baten hondarretan (930 m), eskuinera hartu eta berehala egingo duzue bat tontorrera sigi-saga igotzen den zidorrarekin. Malda pikoan gora, astiro-astiro, harkaitz arteko igarobidea den harrizko mailetako eskaileretara iritsiko zarete. Hortik igo, beste isurialde-ara igaro eta bigarren eskailera tartea gainditzea besterik ez zaizue geratuko tontorreko Trinitatearen ermitara iristeko (1.131 m). Ermita dago batetik, eta hari erantsita aterpea jarraian, lehenaren bar-

Goian, Iturengo eta ingurutako ikuspegi ederra. Lerro hauen ezkerrean, kairn edo harri-pila bidean gidari. Eskuinean, urtegia eta Mendaur mendia, Ekaitza ingurutik ikusita.

nean dioen moduan “1692an egina eta 1963an berritua”. Eraikinaren atzealdean daude postontzi eta gurutzea. Ikusmira lau noranzkoetan da ederra, eta batik bat hegoaldera: Malerrekako herri guztiak txiki ikusten dira, behe-behean; Urumearen goi arroko gailurrak, ekialdean; Baztan-Bidasoa aldeko tontorrek mendebalean, eta aurrez aurre uren banalerroa osatzen duen gailur-lerro osoa. Harago, urrutian, primeran ikusten dira nafar Pirinioak ere. Badakizue hortaz, jaso burua eta begiratu luze bat eman, merezi du eta. Esanak esan, ez ote garen alperrik ari iruditzen zaigu, tontorreko oroigarrian idatzirik dagoena irakurrita: “Mendizaletasuna bizi dutenek zuk bezalaxe senti-

tzen dute eta ez zaitez ezagutzen ez dutenei azaltzen saiatu, ez baitzaituzte ulertuko”.

Ekaitza eta Makilipurdirantz

Igotako bide beretik egin behar duzue behera, Buztizko leporaino (930 m). Besteak beste, mugarría eta zutarri itzela dituzue hor. Mendiederreko tontorrera ere igo zaitzekete, baina Ekaitzarainoko bide zatia erraza eta desnibel handirik gabekoa izanagatik, ibiltzeko tarte luze samarra da, eta beraz, hobe ipar-ekialdera, mazela erditik tontorra inguratuz doan zidorrari heldu eta aurrera egitea.

Luze gabe, mendi bizkar etzane- ra iturtego zarete (980 m). Hortik, betiere ikuspegi zabalekin, jarraitu gainez gain punturik baxuena hartu

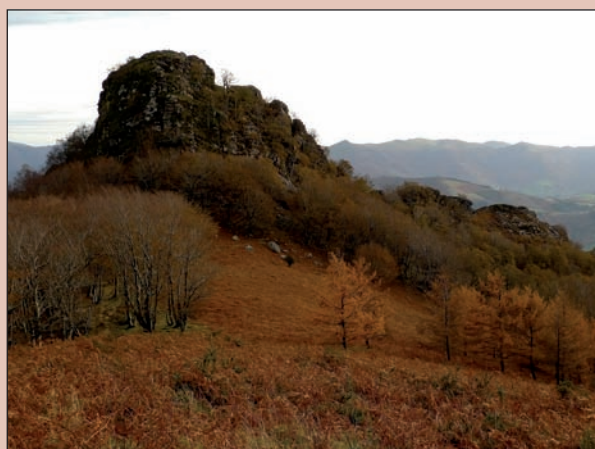
arteraino (960 m), eta ekin, ondoren, aurrez aurreko bizkarrean gora Ekaitzako tontorrerainoko (1.047 m) maldari. Bide beretik, metro batzuk egin behar dituzue atzera, eta hegoaldera irteten den mendi adarrean behera jo, malda leunean Makilipurdiraino. Lepo batera iritsiko zarete (845 m), eta zertxobait aurrerago haitzaren oinarriara (835 m). Tartean Zubietako (eskuinean) eta Iturengo (ezkerrean) muga-lerroa jarraitu baduzue behintzat, harrizko bi gurutze topatuko dituzue, bata bestetik aldentuta.

Mendaur bezain garaia ez izan arren, Malerrekako edozein herritatik gora begiratu gero, beti da nabarmena eta deigarria Makilipurdi. Forma berezia eman dio naturak,

Orzorrotz gaztelua, ganadu lapurrak zelatzeko talaia

Bertakoek haitza Mutilna edo Makilipurdi izenarekin ezagutu arren, testu zaharretan *Orçorroz* izeneko gaztelua aipatzen da. Nafarroaren eta Gipuzkoaren arteko mugaren zaintza lanak egiteko Goi Erdi Aroan eraiki zituzten gazteluetako bat da. Gipuzkoako lurraldea ebatsita zela, handik etor zitezkeen etsai edo ganadu lapurrak zelatzeko erabiliko zuten soldaduek, ziur asko, talaia.

Iñaki Sagredok *Nafarroa, erreinua defendatu zuten gazteluak* lanean dioenez, XIII. mendean eraiki zuten Orzorrotz, mendearren hasieran beharbada, nahiz eta lehenengo dokumentu idatziak 1298koak direla argitzen duen. Bertan hamar edo hamabost soldadu egoten zela dio, eta garai liskartsuenetarako soldadu kopurua 40ra igotzen zela dioten dokumentuak badi-rela gehitzen du. 1400. urtearen bueltan berreraiki eta Nafarroa konkistatu ondoren desegin zuten, 1522 urtearen inguruan.

Makilipurdi edo Mutilnako tontorrean zegoen Orzorrotz gaztelua.

amildegia iparraldetik eta erabat malkartsua hegoaldeko harritsu alde guztietatik. Hortz zorrotza benetan. Iritsiezina dirudi, urrutitik behintzat. Mendebaldetik du igoera samurrena, eta handik zuen, antza, gazteluak ere sarbidea. Haitzari begira, beraz, eskuinera eta gora jarraitu eta laster gora egiteko bide posible bakarra aurkituko duzue, ongi markatu gabea baina zailtasun berezirik jarriko ez dizuen. Zertxobait ezkerreko jo eta berriro eskuinera egin ondoren, gainaldera igoaraziko dizue. Ezkerrean duzue tontor nagusia, ordea, eta akaso hara igozteaz izango da koskarik handiena. Hor dagoen zuhaitz bakarraren ondok gaintu daiteke eragozpen handirik gabe koska, eta hortik maldan gora tontorreraino (890 m).

Gazteluaren arrastoak

Gaínean, gutxi gorabehera hamasei bat metro luze eta hamabi metro zabal den oinarri erabat horizontala topatuko duzue, gizakiak zelaitua, dudarik gabe. Adi begiratu gero, berriz, hego-ekialdeko hegian, harresiak izan zirenean oinarriaren hondarrak aurkituko dituzue: gutxi landutako harriekin osatutako bi ilara, bata bestea baino beherago. Gazteluak bi harresiko babesa izan zuela dirudi. Bestalde, ekialdean, goitik behera bota edo amildutako harritza dago. Bistan denez, gotorlekuaren harresi eta eraikinetako harriak dira. Ez dago besterik, hondarrak esan nahi da, ikuspegia hemen ere zoragarria baita. Burua jaso berriz ere, zabaldu begiak eta gozatu.

Beherakoa zuzenean hegoaldeko malkarrean behera jaitsiz egin dezakezue. Harritsu izanik, baina, tentuz ibili behar da, heze dagoenean batez ere. Lurrazaleratzen diren harlauza handien arteko pasabideak baliatu eta bata bestearekin lotuz ireki behar duzue bidea. Kontuz! Azken koska jaitsita, garoz estalitako hegietan behera egitea besterik ez duzue, saroi multzo bateraino (550 m). Harrizko itxitura-hormen ondok behera egin Mareneko bordaraino, eta hortik beherako pista segi urtegiara igotzen den bidearekin bat egin arte (400 m). Porlanezko bidean behera egin beharko dituzue Aurtitzerainoko azken urratsak. Izan ere, bide zaharrak egon badaude, baina zoritxarrez sasiak jota, erdi galdurik. ■

Euskal Museoa

Miguel de Unamuno plaza 4 • 48005 BILBO
Tel. 94 415 5423

museoa@euskal-museoa.org • www.euskal-museoa.org

Altzusta 38, 48144 ZEANURI
+34 946 317 888 | ellauri.com

Natura sentitu